

Τα 200 χρόνια από την Επανάσταση του 1821 και το «rebranding της Ελλάδας»

του Χρήστου Βαλλιάνου

Το κορυφαίο γεγονός της σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας, η Ελληνική Επανάσταση, είναι επίσης το γεγονός που αποτέλεσε αντικείμενο πληθώρας ιστορικών-θεωρητικών μελετών και ερμηνειών, αλλά ταυτόχρονα, το ιστορικό γεγονός που υπέστη την πιο βάνανση παραποίηση της πραγματικότητας από τη μεριά του επίσημου κράτους – και όχι μόνο. Για την κυρίαρχη ιστοριογραφία, που κωδικοποίησε η σχολή Παπαρηγόπουλου, το 1821 ήταν μια κορυφαία όντως στιγμή στην τρισχιλιετή ιστορική διαδρομή του ελληνικού έθνους, αφού επιβεβαίωσε την ίδια τη διάρκεια και συνέχεια αυτής της διαδρομής, και προέκυψε ως εκδήλωση του «διακαούς πόθου του γένους» για την ανεξαρτησία και τον αυτοκαθορισμό του. Μάλιστα, κατά μια προγενέστερη προσέγγιση αυτής του Παπαρηγόπουλου, η Ελληνική Επανάσταση αποδείκνυε ότι οι Έλληνες διατήρησαν την εθνική τους συνείδηση παρά το ότι ο ελλαδικός χώρος οργώθηκε επί χίλια πεντακόσια χρόνια από κάθε είδους επιδρομές αλλοεθνών εισβολέων και κατακτητών, και την κατάλληλη στιγμή διεκδίκησαν το όραμα της «παλιγγενεσίας».

Για τους εκπροσώπους μιας περισσότερο εκχυδαϊσμένης εκδοχής της Ιστορίας, μιας εκδοχής που άνθησε ιδιαίτερα στη μετεμφυλιακή περίοδο μέχρι την Μεταπολίτευση και αποτέλεσε «σημαία» της ακροδεξιάς εθνικοφροσύνης, των σχολικών εγχειριδίων και των στρατιωτικών παρελάσεων, η Ελληνική Επανάσταση ήταν η ζωντανή έκφραση του ανυπότακτου χαρακτήρα της ελληνικής ψυχής (εξ ου και τα κλισέ του τύπου «Έλληνας και κομμουνισμός είναι έννοιες ασύμβατες»...), αλλά και της ιδιαίτερης «πολεμικής αρετής των Ελλήνων», που υμνήθηκε εκείνα τα χρόνια με τον πλέον επίσημο τρόπο.

Στο πλαίσιο ενός τέτοιου αφηγήματος, η Ελληνική Επανάσταση έχανε μεγάλο μέρος της αξίας της, αφού δεν θα μπορούσε να θεωρείται η γενέθλια πράξη του νεοελληνικού έθνους που ολοκληρώθηκε με τη διεκδίκηση και κατάκτηση της αντίστοιχης κρατικής οντότητας, στον βαθμό που το έθνος υπήρχε από την εποχή του Ομήρου. Αυτό όμως ήταν το αναγκαίο τίμημα προκειμένου να είναι δυνατόν να εορτάζονται/μνημονεύονται, έστω και υπό μορφή παρωδίας, ως σταθμοί της Ιστορίας του Έθνους, η Ναυμαχία της Σαλαμίνας , η Άλωση της Πόλης κ.λπ.

Είναι σαφές ότι μια τέτοια εθνικιστική πρόσληψη της Ελληνικής Επανάστασης, όπου η εθνική διάσταση επισκιάζει και εκμηδενίζει κάθε κοινωνική ή άλλη διάσταση, είναι απόλυτα συμβατή με τη λειτουργία του έθνους σαν ενιαίας και διιστορικής οντότητας υπέρτερης των όποιων κοινωνικών, ταξικών ή φυλετικών αντιθέσεων εκδηλώνονται στους κόλπους της. Η οντότητα αυτή διασφαλίζει την ενότητα και τη συνοχή του κοινωνικού σώματος υπό την ηγεμονία της αστικής τάξης, ή διαφορετικά, διασφαλίζει ότι μέσω της ιδεολογικής και πολιτικής κυριαρχίας του κεφαλαίου, τα συμφέροντα της άρχουσας αστικής τάξης αποκτούν μια καθολική εγκυρότητα και λειτουργούν σαν συμφέροντα του σύνολου έθνους (1).

Η εργαλειακή χρήση της ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασης έφτασε στο απόγειό της κατά τη μεταπολεμική περίοδο, όταν ο αναβαθμισμένος ρόλος του στρατιωτικού μηχανισμού- εγγυητή της «εθνικής ασφάλειας» απαίτησε την αντίστοιχη αναβάθμιση του ρόλου των στρατιωτικών-οπλαρχηγών του 1821, κυρίως εις βάρος των πολιτικών στελεχών της Επανάστασης. Είναι χαρακτηριστικό ότι η παρουσίαση των πρώτων σαν αγνών αγωνιστών με τα πλέον πατριωτικά αισθήματα και των δεύτερων σαν δολοπλόκων και διεφθαρμένων, υπαίτιων των δύο εμφυλίων σπαραγμών στη διάρκεια της Επανάστασης, απέκτησε τέτοια αυταπόδεικτη πειθώ ώστε να κυριαρχήσει ακόμα και σε μεγάλο μέρος της κατά τα άλλα «δημοκρατικής» ή αριστερής κοινής γνώμης (2).

Η Επιτροπή για τους εορτασμούς των 200 χρόνων

Βεβαίως, η τελείως στρεβλή εικόνα της Ελληνικής Επανάστασης, μέχρι σημείου πλήρους αντιστροφής της πραγματικότητας, μέσω των σχολικών εγχειριδίων και του επίσημου κρατικού λόγου, ελάχιστα άλλαξε στη διάρκεια των 20 χρόνων κεντροαριστερών κυβερνήσεων. Οι όποιες απόπειρες απάλειψης ακόμα και των πλέον χρεοκοπημένων εθνικών μύθων του 1821 όπως το κρυφό σχολειό και η Αγία Λαύρα, συνάντησαν τη βίαιη αντίδραση του βαθέος κράτους και βεβαίως της παντοδύναμης Εκκλησίας. Γι' αυτό και δικαιολογημένα, η συγκρότηση της Επιτροπής για τον εορτασμό της 200ής επετείου από την Επανάσταση του 1821, με βασική αποστολή την οργάνωση δικτύου ερευνών, συνεδρίων, εκθέσεων και λοιπών εκδηλώσεων που θα στόχευαν στην ανάδειξη του περιεχομένου της και της σφραγίδας που αυτή έθεσε στην εξέλιξη του νεοελληνικού κράτους, δεν καλλιέργησε ιδιαίτερες προσδοκίες. Η μάλλον ελάχιστα δημοφιλής εικόνα της προέδρου της Επιτροπής Γιάννας Αγγελοπούλου, ενίσχυσε τη γενικότερη επιφυλακτικότητα απέναντί της.

Είναι αλήθεια ότι η ανακοίνωση της σύνθεσης της Επιτροπής, στην οποία δέχτηκαν να συμμετάσχουν και κάποιοι αναγνωρισμένου κύρους πανεπιστημιακοί καθηγητές, καλλιέργησε κάποιες ελπίδες ότι η Επιτροπή μπορεί αν μη τι άλλο να ταράξει τα επί δεκαετίες λιμνάζοντα νερά. Ιδιαίτερα θετική ήταν από αυτή την άποψη η αίσθηση που δημιούργησε μια από τις πρώτες ανακοινώσεις της Επιτροπής, η οποία όριζε τους άξονες δράσης της Επιτροπής Ελλάδα 2021. Αντικείμενο του πρώτου άξονα, σύμφωνα με την ανακοίνωση, είναι «η καλύτερη κατανόηση της Επανάστασης του 1821, η ανάδειξη της παγκόσμιας σημασίας της, η σχέση της με τις άλλες επαναστάσεις που εκδηλώθηκαν την ίδια περίοδο, το πώς επηρέασε τον υπόλοιπο κόσμο αλλά και το πώς επηρεάστηκε από αυτόν» (3).

Οι «άλλες επαναστάσεις που εκδηλώθηκαν την ίδια περίοδο» είναι βεβαίως η Γαλλική, και κατά δεύτερο λόγο η Αμερικανική. Η

συσχέτιση είναι καίριας σημασίας, γιατί με τον τρόπο αυτό αποσυνδέεται η Ελληνική Επανάσταση με κάποιο υποθετικό διαχρονικό πόθο για «ελευθερία ή θάνατο», και αντίστοιχα συνδέεται με τις συγκεκριμένες ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες που την εξέθρεψαν, με τον ίδιο τρόπο που εξέθρεψαν τις άλλες επαναστάσεις της εποχής. Δεν είναι παρά μια υπόδειξη, ωστόσο είναι η μόνη υπόδειξη που μπορεί να οδηγήσει σε μια γόνιμη μελέτη της Ελληνικής Επανάστασης. Με την υπόδειξη της συσχέτισης με τη Γαλλική Επανάσταση, γίνεται αποδεκτός ο αστικός χαρακτήρας των δυνάμεων που προετοίμασαν και πρωτοστάτησαν στην Επανάσταση, και κατά συνέπεια, ο χαρακτήρας του κράτους που προέκυψε από την Επανάσταση. Πράγματα καθόλου αυτονόητα, όχι μόνο για τη φιλελεύθερη αστική ιστοριογραφία, για την οποία η μοναδική διαχωριστική γραμμή είναι αυτή μεταξύ Ελλήνων και κάποιου α-εθνικού κατακτητή (4), αλλά και για μια ορισμένη αριστερή ιστοριογραφία: δεν είναι λίγοι αυτοί που ακόμα και σήμερα υιοθετούν την «αριστερή» ανάλυση του Γ. Ζεύγου που, στη γραμμή του Ν. Ζαχαριάδη, σύμφωνα με την οποία η ελληνική αστική τάξη ήταν εξ αρχής «αντιδραστική», είχε συμπεράνει, το 1933-4, ότι η αστική τάξη ήταν απύσχα από τον ξεσηκωμό του 1821, ο οποίος ήταν έργο αποκλειστικά των «λαϊκών μαζών» (5).

Το εντυπωσιακό εδώ είναι ότι στην Αμερικανική Επανάσταση ως πηγή έμπνευσης της Ελληνικής είχε αναφερθεί φέτος (29/9) και ο ίδιος ο Κ. Μητσοτάκης κατά την υποδοχή του Αμερικανού υπουργού Εξωτερικών στη Σούδα (6), εισηγώντας την καθολική ειρωνεία (7).

Είναι γεγονός ότι η συνέχεια ήταν κάθε άλλο παρά ανάλογη αυτής της υπαινικτικής υπόδειξης. Για τους περισσότερους καθηγητές-μέλη της Επιτροπής επιφυλάσσεται ο μάλλον διακοσμητικός ρόλος της πλαisiώσης των δημόσιων σχέσεων της προέδρου της. Κάποιοι παραιτήθηκαν σιωπηρά, κάποιοι άλλοι, όπως η Μαρία Ευθυμίου του ΕΚΠΑ, δημόσια. Το πρώτο δείγμα γραφής της Επιτροπής, το βιντεοκλίπ της επετείου των 200 χρόνων με τον σαββόπουλικό τίτλο «Ας κρατήσουν οι χοροί» (8) δεν αφήνει πολλά περιθώρια

για παρερμηνείες: ο νεοορθόδοξης έμπνευσης στίχος-ύμνος στις «Κοινότητες των Ελλήνων», το Καλλιμάρμαρο, ένας χώρος που ιστορικά έχει συνδεθεί με τους εθνικούς εορτασμούς της της Πολεμικής Αρετής των Ελλήνων (αλλά και με κάθε είδους φιέστες) την εποχή της χούντας, η αντίστοιχη αισθητική του βιντεοκλίπ συνολικά, όλα αυτά παραπέμπουν στο γνωστό εθνικιστικό πρότυπο του ανάδελφου (Χ. Σαρτζετάκης), φυλετικά και θρησκευτικά ομοιογενούς έθνους που εμπνέεται από το ένδοξο παρελθόν του και πορεύεται προς ένα εξίσου φωτεινό μέλλον. Παραπέμπουν δηλαδή σ' ένα συντηρητικό ελληνορθόδοξο πρότυπο που δεν έχει καμιά σχέση με τη σημερινή ελληνική πραγματικότητα της βαθιάς και πολύπλευρης κρίσης, της καθημαγμένης από τις μνημονιακές πολιτικές κοινωνίας, της έντονης κοινωνικής πόλωσης και της αποδιάρθρωσης της κοινωνικής συνοχής, μιας χώρας που έχει πάψει προ πολλού να είναι φυλετικά, θρησκευτικά και πολιτισμικά ομοιογενής, μιας χώρας την οποία ο κυρίαρχος νεοφιλελευθερισμός έχει κατακερματίσει σε εκατομμύρια ατομικότητες, και όπου το κυρίαρχο όραμα των νέων ανθρώπων είναι (και πολύ λογικά) η αναζήτηση μιας επαγγελματικής καριέρας οπουδήποτε στο εξωτερικό. Αυτή τη ζοφερή πραγματικότητα προσπαθεί να συγκαλύψει και τελικά να εξωραΐσει το ελληνο-ορθόδοξης κοπής βιντεοκλίπ, αλλά και η ίδια η Επιτροπή Ελλάδα 2021, ως μέρος της συνολικής κυβερνητικής αντίληψης και πολιτικής.

Μεταξύ ευπώλητου brand και εθνικισμού

Ο ισχυρισμός αυτός δεν συνιστά καθόλου κάποια αυθαίρετη γενίκευση. Ο Έλληνας πρωθυπουργός, που μπορεί να κατηγορηθεί για πολλά, όχι όμως για το ότι «μασάει» τα λόγια του, είχε μιλήσει για την ανάγκη ενός rebranding της Ελλάδας, ήδη πριν από τις εκλογές του 2019. Παράλληλα με την ορκωμοσία της κυβέρνησης της ΝΔ, ο Κ. Μητσοτάκης προσέλαβε ως Chief creator officer τον επικεφαλής του Δημιουργικού Εργαστηρίου (Creative Lab) της Google σε Ευρώπη, Μέση Ανατολή και Αφρική, και βραβευμένο πρώην συνεργάτη της Apple, της NASA, του ΟΗΕ και της UNICEF (9), Στηβ Βρανάκη, ο οποίος κλήθηκε να συμβάλει

συμβουλευτικά, σε συνεργασία με το υπουργείο Εξωτερικών, στο rebranding της χώρας στο εξωτερικό, δηλ. στην απαλλαγή της χώρας από την δημόσια εικόνα μιας παρακμάζουσας μνημονιακής κοινωνίας, εικόνα ελάχιστα ελκυστική στους ξένους επενδυτές, και που γι' αυτό ακριβώς πρέπει να αλλάξει.

Συμπερασματικά: Το ζητούμενο για την Κυβέρνηση της ΝΔ δεν είναι ο αναστοχασμός της Ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασης και η κάθαρσή της από τους εθνικούς μύθους που έχουν τη δύναμη να επιβιώνουν επί δύο αιώνες και πλέον. Άλλωστε, ο ίδιος ο σημερινός πρωθυπουργός ήταν αυτός που σε ανύποπτο χρόνο δεν είχε κανέναν ενδοιασμό να εκφραστεί απαξιωτικά απέναντι σε τέτοιου είδους εγχειρήματα με εκείνο το αποστομωτικό «τι τον ενδιαφέρουν το σημερινό νέο τι έγινε και πώς σκοτώθηκε ο Λαμπράκης πριν από 60 χρόνια». Το ζητούμενο για τη σημερινή κυβέρνηση είναι το rebranding ως προϋπόθεση για την αλλαγή της πραγματικής εικόνας της χώρας ή ενδεχομένως και ως αυτοσκοπός.

Αυτόν τον δημόσια διακηρυγμένο στόχο (10) καλείται να υπηρετήσει σε τελευταία ανάλυση και η Επιτροπή Ελλάδα 2021, με την ικανότητα στις δημόσιες σχέσεις και τις διεθνείς γνωριμίες υψηλών προσώπων πρόεδρό της. Γι' αυτό και ο δεύτερος άξονας των δράσεών της, όπως δηλώνεται στην επίσημη ιστοσελίδα της, είναι η «ανάδειξη των δυναμικών στοιχείων της σημερινής ελληνικής κοινωνίας, μέσα από τη δημιουργικότητα και τις δράσεις ομάδων, ατόμων, φορέων, οργανισμών ΤΑ [...]».

Πρόκειται βέβαια για τη νεοφιλελεύθερη φαντασίωση μιας κοινωνίας που «προοδεύει» μακριά από κοινωνικές αντιθέσεις και συγκρούσεις, χάρη στα «δυναμικά στοιχεία της και το καινοτόμο πνεύμα κάποιων ατόμων, ομάδων» και, τελικά, κάποιων επιχειρηματιών. Γι' αυτό και δεν χρειάζεται να προσφύγει στον παλιομοδίτικο εθνικισμό της εξύμνησης της ανδρείας και των νικηφόρων μαχών των Ελλήνων ανά τους αιώνες, τον εθνικισμό δηλαδή που αντανακλούν οι εικόνες που προβλήθηκαν στο κτήριο της Βουλής την ημέρα των Ενόπλων Δυνάμεων, ούτε καν στη μονότονη υπόμνηση της «τρισχιλιετούς ιστορικής συνέχειας του έθνους». Αυτό ωστόσο δεν αναιρεί τον χαρακτήρα του όλου

εγχειρήματος. Η Ιστορία και οι ιστορικοί για μια ακόμα φορά συμμετέχουν στο κάδρο σαν θεραπευνίδες μιας ορισμένης κρατικής νεοφιλελεύθερης πολιτικής.

(1) Γ. Μηλιός, *Εξουσία, έθνος, εθνικισμός*, http://users.ntua.gr/jmilios/Kokkino_Ethnikismos_Milios.pdf

(2) Για το πώς προσέγγισε η παραδοσιακή αριστερή ιστοριογραφία (από τον ύστερο Κορδάτο μέχρι τον Δ. Φωτιάδη και τον Τ. Βουρνά) την περίπτωση του Α. Μαυροκορδάτου, βλ. Χρήστος Λούκος, «Οι “τύχες” του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου στη νεοελληνική συνείδηση», στο Η Επανάσταση του 1821. Μελέτες στη μνήμη της Δέσποινας Θεμελή-Κατηφόρη, Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού 1994, σσ. 93-106.

(3) Το 1821 στην Ελλάδα και τον Κόσμο. <https://www.greece2021.gr/oi-4-aksones/1821-psifida-stin-istoria.html>

(4) «Τα κοινωνικά ζητήματα παύουν εκεί που αρχίζουν τα όρια της εθνικής οντότητας», επομένως «το να (...) ονομάζει [κανείς] τον αγώνα του Εικοσιένα “αστικήν επανάσταση” (...) είναι βέβαια ασυγχώρητο» (Α. Πουλημένος, *Ο Νουμάς*, στο Ρένα Σταυρίδη-Πατρικίου [επιμ.], *Δημοτικισμός και κοινωνικό πρόβλημα*, Αθήνα, Ερμής, 1976: 180).

(5) Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι η άποψη ότι η Επανάσταση του 1821 ήταν έργο των λαϊκών μαζών εισάγει από το παράθυρο τη θεωρία της συνέχειας του Ελληνισμού, αφού αποδέχεται ότι οι λαϊκές μάζες είχαν διαμορφώσει εθνική συνείδηση χωρίς κάτι τέτοιο να προκύπτει ως αποτέλεσμα της εμπέδωσης νέων κοινωνικών σχέσεων...

(6) <https://primeminister.gr/2020/09/29/24887>

(7) Και βέβαια, αν η Ελληνική Επανάσταση ήταν μια αστική Επανάσταση συγγενής με τη Γαλλική, πολύ δύσκολα θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει αναλύσεις που συμπεραίνουν ότι η Ελλάδα εκατό χρόνια μετά το 1821 παραμένει μια «καθυστερημένη χώρα», «προτεκτοράτο της Αγγλίας», ελεγχόμενο από τους «αστοτσιφλικάδες, τοποτηρητές και εντολοδόχους του ξένου

κεφαλαίου» (Γ. Κορδάτος, *Η κοινωνική σημασία της Ελληνικής Επανάστασης, Επικαιρότητα*, 1972). Η επί δεκαετίες υπαγωγή της ιστορικής ανάλυσης στις «προτεραιότητες» της συγκυρίας από τη μεριά των αριστερών – μαρξιστικών προσεγγίσεων, οδήγησε αυτές τις τελευταίες σε ανεπίλυτες αντιφάσεις.

(8) <https://www.greece2021.gr/as-kratisoun-oi-xoroi>

(9) Οι πληροφορίες σχετικά με το βιογραφικό του Στηβ Βρανάκη προέρχονται από το καθ' υπαγόρευσιν δημοσίευμα της εφημερίδας *Παραπολιτικά* της 7/12/2019 με τίτλο Οι Έλληνες πνευματικοί άνθρωποι στο πλευρό της Κυβέρνησης Μητσοτάκη. <https://www.prapolitika.gr/stories/article/1027700/i-ellada-tou-pneumatou-sto-pleuro-tou-mitsotaki/>

(10) Τη σύνδεση μεταξύ του έργου της Επιτροπής *Ελλάδα 2021* και του rebranding της χώρας δεν την ανακαλύψαμε εμείς: την παρουσιάζει ο ίδιος ο πρωθυπουργός σε συνέντευξή του στην *Καθημερινή* στις 30/6/2019:

«Έχει ήδη γίνει προεργασία από το επιτελείο μου και στόχος μας είναι το 2021 να είναι μια χρονιά γιορτής για όλο τον ελληνισμό. Θα διοργανωθούν εκδηλώσεις όχι μόνον στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό με κεντρικό στόχο να ξανασυστήσουμε μια αναγεννημένη και φωτεινή Ελλάδα σε όλον τον κόσμο».

Ο κ. Μητσοτάκης μπορεί να μην το έχει ανακοινώσει μέχρι σήμερα, αλλά δίνει πολύ μεγάλη σημασία σε αυτό το πρότζεκτ, καθώς πιστεύει ότι το 2021 θα είναι χρονιά-σταθμός για την Ελλάδα και την ευρύτερη περιοχή. Και, όπως λέει, το φθινόπωρο θα γίνει μια ειδική εκδήλωση για να παρουσιαστούν οι προτάσεις της εθνικής επιτροπής για το 2021 και το «rebranding της Ελλάδας». Ο ίδιος φαίνεται να έχει κατά νου το rebranding που έκανε στη Ν.Δ. και πιστεύει ότι «σήμερα και η χώρα δείχνει ότι είναι έτοιμη για κάτι αντίστοιχο: να αλλάξει πίστα». (<https://www.kathimerini.gr/politics/1031404/kyriakos-mitsotakis-stin-k-to-2021-tha-xanasystisoyme-tin-ellada/>)